

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Palviainen, Åsa; Jauhojärvi-Koskelo, Camilla

Title: Mitt i brytpunkten: Finska universitetsstudenters åsikter om svenskan

Year: 2009

Version:

Please cite the original version:

Palviainen, Å., & Jauhojärvi-Koskelo, C. (2009). Mitt i brytpunkten: Finska universitetsstudenters åsikter om svenskan. In L. Collin, & S. Haapamäki (Eds.), *Svenskan i Finland 11. Föredrag vid elfte sammankomsten för beskrivningen av svenskan i Finland, Åbo den 16-17 maj 2008* (pp. 125-133). Åbo Akademi. Skrifter från svenska institutionen vid Åbo Akademi, 7.

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Mitt i brytpunkten: Finska universitetsstudenters åsikter om svenska

Åsa Nordqvist Palviainen & Camilla Jauhojärvi-Koskelo
Jyväskylän universitet

1 Inledning

De första åren på 2000-talet har inneburit en turbulent tid för svenskan i Finland med flera viktiga utbildnings- och arbetslivspolitiska beslut som fattats. Den reviderade språklagen trädde i kraft 2004 och syftade till att säkra rätten för alla medborgare att använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, i kontakt med domstolar och myndigheter. Vidare fastställdes *språk-examen för statsförvaltningen* som hade mer tydliga och uttalade kriterier för vad som skulle gälla som tillräckliga kunskaper i det som tidigare kallades tjänstemannasvenska. Vad gäller arbetsgivarna har inte minst näringslivet signalerat om behovet av kunskaper i svenska. I en kartläggning av internationaliseringsbehoven hos Mellersta Finlands små- och medelstora företag utförd av Arbetskrafts- och näringscentralen, stod behovet av kunskaper i svenska mycket högt på listan (Meriläinen 2004) och Finlands näringsliv (EK) fann 2005 att 65 % av de 720 undersökta företagen i Finland ansåg att kunskaper i svenska är ett viktigt kriterium vid rekrytering. Samtidigt som de politiska besluten fattats för att stärka svenskans ställning i Finland och arbetsgivarna efterfrågar svenskkunskaper, kan vi konstatera att endast 8,3 % av de finskspråkiga eleverna i årskurs 7–9 år 2007 hade svenska som A1/A2-språk jämfört med 99,0 % som hade engelska som A-språk (Utbildningsstyrelsen). Antalet undervisningstimmar i svenska har också drastiskt minskat sedan 1994 och år 2005 blev det frivilligt att skriva svenskan i studentexamen. År 2005 valde 10 % av abiturienterna bort svenskan i studentexamen och andelen har sedan ökat för varje år (ca 20 % läsåret 2006–2007 och 27 % läsåret 2007–2008). Lärare på universitetsnivå rapporterar vidare att kunskaperna i svenska dramatiskt försvagats på bara några år. För att illustrera detta faktum kan nämnas att antalet förberedande kurser som getts vid Jyväskylän universitet inför den för alla studenter obligatoriska kursen *Akademisk svenska*, har femdubblats (!) mellan år 2004 och 2007: från tre kurser till femton per läsår.

Vi har alltså just nu en spänning mellan vad samhället förväntar sig och önskar vad gäller svenskkunskaper och hur de faktiska kunskaperna ser ut. Denna bakgrundssituation föranledde oss att 2006 starta ett kartläggningsprojekt som undersöker de unga som samtidigt befinner sig i två olika brytpunkter: dels den brytpunkt som uppstår mitt i de nya språkpolitiska besluten och dels den naturliga brytpunkten mellan det mer osjälvständiga livet i grundskolan och det självständiga livet på arbetsmarknaden. Hur ser de ungas syn på svenska ut?

I denna artikel presenterar vi översiktligt de data som samlats in i projektet och sammanfattar och diskuterar några av resultaten.

2 Kartläggningen

Datainsamlingen för projektet SVE2JU¹ skedde vid Jyväskylä universitet som är finskspråkigt och har sju fakulteter: humanistisk, samhällsvetenskaplig, matematisk-naturvetenskaplig, idrotts- och hälsovetenskaplig, pedagogisk, ekonomisk samt informationsteknologisk fakultet. Totalt 776 studenter som just påbörjat den obligatoriska kursen i svenska fick under läsåret 2006–2007 svara på en enkät med frågor. Enkäten var på finska och tvådelad. I den första delen ställdes bakgrundsfrågor med främst slutna svarsalternativ. Studenternas kön, födelseår, studieämne, geografisk hemvist (landskap), antal år man läst svenska i skolan, genomförd studentexamen inklusive betyg samt språkanvändningsvanor efterfrågades. I den andra delen fick studenten ta ställning till 19 påståenden som rörde motivation och attityder gentemot svenska och studenten fick skatta enligt en femgradig Likert-skala (*instämmer inte alls – instämmer helt*). Samtliga data matades in i SPSS. I samband med kursstart fick studenterna också skriva en kortare uppsats på svenska om ämnet *Universitetens ljusa och mörka sidor* för att färdigheterna i svenska skulle kunna fastställas. Antalet insamlade uppsatser är 666 och av dessa har 490 (70 från varje fakultet) bedömts av tre oberoende erfarna svensklärare enligt den gemensamma europeiska referensramen för

¹ SVE2JU står för *svenska som andraspråk vid Jyväskylä universitet* och understöddes ekonomiskt under 2007-2008 av Nordplus Sprog under projektnamnet *Svenskan i Finland – utrotningshotad bland unga?*.

språk.² Resultatet av denna bedömning redovisas inte här utan vi skall koncentrera oss på resultaten från de besvarade enkäterna.

3 Enkäterna: Analyser och resultat

Andelen kvinnliga informanter var 67 % vilket tydligt speglar andelen vid universitetet som helhet. Den typiska studenten som påbörjade kursen i *Akademisk svenska* 2006-2007 var alltså kvinna, 24 år gammal (median-ålder), hade studerat svenska 6–8 år i grundskola och gymnasium (81 %) och hade skrivit svenska i studentexamen (98 %). Att andelen som skrivit svenska i studentexamen var såpass hög kan förklaras med att det blev ett frivilligt ämne först 2005.

Nedan kommer resultat från tre olika delstudier att presenteras. I samtliga delstudier har loglineär analys använts. Loglineär analys är en multivariat statistisk metod som söker efter den enklaste förklaringsmodellen, dvs. söker den variabel eller de variabler som har högst förklaringsvärde. Detta innebär att vi har undersökt hur respondenterna svarat på enskilda påståenden och sökt efter vilken eller vilka bakgrundsvariabler svaren starkast korrelerat med.

Studiernas, könets och den geografiska hemvistens betydelse

I den första delstudien undersöktes sex påståenden:

Egëuppfattning:

Enligt min åsikt har jag goda kunskaper i svenska

Jag är nöjd med mina kunskaper i svenska

Motivation:

Om jag hade haft möjlighet att välja hade jag inte läst svenska alls

Jag studerar gärna svenska

Känslor:

Svenska språket ger mig starka olustkänslor

Det är roligt att tala svenska

² Uppsatserna utgör en korpus som heter SVE2JU 2006-2007 och som får utnyttjas för forskningsändamål. Vänligen kontakta förstaförfattaren vid sådana önskemål.

Inställningarna till dessa påståenden korrelerades med de tre bakgrundsvariablerna fakultet, kön samt geografisk hemvist (dvs. det landskap där informanten gått större delen av sin grundskola). Bakgrundsvariablerna utvaldes p.g.a. att de ofta förekommer som förklarande faktorer. Således fann Elsinen (2000) att humanister och pedagoger hade en positiv bild av sig själva som språkinlärare medan t.ex. studenter vid matematisk-naturvetenskaplig och samhällsvetenskaplig fakultet hade en negativ bild. Man har vidare funnit att flickors/kvinnors attityder till språk oftast är mer positiva än pojkars/mäns, motivationen större och studieresultaten bättre (se t.ex. Mustila 1990). Till sist förekommer ofta argumentet att man har olika behov och motivation för att läsa svenska beroende på var i Finland man bor (jfr t.ex. idén om grannspråk som förts fram, där man istället för att läsa svenska skall kunna välja ett språk i skolan som talas i grannlandet (Pöyhönen och Luukka 2007)).

Resultaten visar att studenterna överlag hade en ganska positiv attityd gentemot studier i svenska och svenska språket. Nära 70 % hade sannolikt läst svenska även om det inte hade varit obligatoriskt (16 % hade inte läst svenska), 60 % studerar gärna svenska, och 50 % tycker att det är kul att tala svenska. För dessa tre påståenden hade såväl kön som fakultetstillhörighet betydelse så att kvinnliga studenter i högre grad än manliga var positiva och studenterna vid hälso- och idrottsvetenskapliga, ekonomiska samt pedagogiska fakulteten var mest positiva medan studenterna vid matematisk-naturvetenskapliga och inte minst IT-fakulteten var mest negativa. Även för *Svenska språket ger mig starka olustkänslor* där 68 % svarade att de inte instämmer i påståendet hade fakultet betydelse. Vid IT-fakulteten svarade 31 % att de får starka olustkänslor medan endast 8 % av studenterna vid den hälso- och idrottsvetenskapliga fakulteten kände likadant.

Vad gällde studenternas uppfattning om sina egna kunskaper i svenska var de stränga i sin bedömning: Endast 17 % av studenterna ansåg sig ha goda kunskaper (kvinnor mer än män) och 16 % var nöjda med sina kunskaper. Då studenter tillfrågades om vad goda kunskaper i svenska var för dem svarade de att använda grammatiskt korrekt svenska och tala flytande. Även i Elsinen (2000) svarade studenterna att språkkunskap för dem betyder goda kunskaper i grammatik och ordförråd. Dessa åsikter är sannolikt en produkt av den traditionellt starka betoningen av grammatisk korrekthet i svenskundervisningen. Studenterna upplever således att de inte har dessa färdigheter.

Värt att notera är att geografisk hemvist inte hade någon förklarande roll för åsikterna i denna studie. Studenter från de östra delarna av Finland hade

alltså inte annorlunda eller mer negativa åsikter än de från områden med svenskspråkig befolkning, eller vice versa.

Personlig bakgrund och språkanvändningsvanor

I följande delstudie undersöktes samma påståenden som ovan och med samma statistiska metod.³ Bakgrundsvariablerna som granskades närmare var personliga uppgifter (ålder, antal studieår i svenska samt färdighetsnivå i svenska) respektive språkanvändningsvanor (passiv respektive aktiv användning samt plats för användningen).

Färdigheterna i svenska, så som de speglades av de tre bedömarens klassificering enligt den gemensamma europeiska referensramen för språk, hade en avgörande betydelse för svaren på samtliga sex påståenden. Detta vill säga att ju bättre färdigheter man hade, desto bättre tyckte man sig vara på svenska. Man var också mer nöjd, tyckte det var roligare att tala svenska och studerade hellre än de med sämre kunskaper. Antal år man studerat svenska hade också betydelse så att ju längre tid man läst svenska desto roligare var det att tala svenska och desto mindre olust kände man. Även ålder spelade in för vissa påståenden så att framför allt den yngsta åldersgruppen (18–22 år) tyckte det var kul att tala svenska och de tyckte också i högre grad än de andra att de var bra på svenska. För ett påstående spelade alla tre variabler roll: *Om jag hade haft möjlighet att välja hade jag inte läst svenska alls.* Ju bättre studenterna var på svenska, ju fler år de hade studerat och ju yngre de var, desto större sannolikhet var det att de hade läst svenska även om det inte hade varit obligatoriskt.

I enkäten fanns tre frågor som hade med språkanvändningsvanor att göra: *Följer du svenskspråkiga media (t.ex. tidningar, TV, radio) på fritiden?, Hur ofta talar du svenska?* samt *Använder du/har du använt svenska någon annanstans än på svensklektionerna?* På de två första frågorna kunde studenterna svara *aldrig, ganska sällan, då och då*, eller *ofta* och på den tredje frågan *ja* eller *nej*, där man vid *ja* fick specificera platsen/situationerna. Denna variabel (om svenska använts utanför klassrummet) visade sig dock inte statistiskt förklara något av hur man ställt sig till påståendena, varför denna lämnats bort.

³ Antalet informanter var här 490, dvs. de informanter vars uppsatser också bedömts enligt den gemensamma europeiska referensramen för språk.

Av de 776 studenterna svarade 76 % att de *ganska sällan, då och då* eller *ofta* följde svenskspråkiga media på fritiden (passiv användning) medan en något lägre andel, 63 %, svarade att de *talat/talar svenska* (aktiv användning). Den passiva användningen korrelerade med *Enligt min åsikt har jag goda kunskaper i svenska, Jag studerar gärna svenska* och *Svenska språket ger mig starka olustkänslor* medan aktiv användning förutom med dessa korrelerade med *Jag är nöjd med mina kunskaper i svenska* och *Det är roligt att tala svenska*. Till skillnad från ålder, antal studieår och färdigheter i svenska ovan, spelade språkanvändningsvanor ingen roll för hur man ställt sig till *Om jag hade haft möjlighet att välja hade jag inte läst svenska alls*.

Dessa resultat sammantagna pekar kanske inte helt överraskande på att ju bättre man är på svenska, ju fler år man studerat och ju oftare man talar svenska, desto mer positiv är man. En relevant fråga i sammanhanget är om det är goda kunskaper som gör att man talar mer och är positivt inställd, eller går det i andra riktningen så att det är en positiv attityd som i sig genererar bättre kunskaper och en vilja att tala svenska? Sannolikt går attityder, motivation och färdigheter hand i hand men utifrån dessa data går det inte enkelt att avgöra deras inbördes förhållanden.

Ett annat fynd från denna undersökning var att i de fall åldern spelade en roll, såsom i kommentarerna *Enligt min åsikt har jag goda kunskaper i svenska, Det är roligt att tala svenska* och *Om jag hade haft möjlighet att välja hade jag inte läst svenska alls*, var det framförallt 18–22-åringarna som var mest positivt inställda. Detta var något förvånande med tanke på tidigare studier (t.ex. Allardt 2000) som visat på att den yngre generationen värderar svenska lägre än äldre generationer. Det finns olika tolkningar till dessa resultat. För det första har dessa studenter nyligen avslutat gymnasiet och svenskkunskaperna är således färska i minnet. Äldre studenter konstaterar ofta att de inte använt svenska på många år och därför "glömt allt". För det andra finns det en korrelation mellan färdighetsnivå och ålder i materialet, så att den yngre gruppen generellt har bättre kunskaper. Detta pekar på en bias i studien så att den yngsta gruppen består av generellt "duktiga" och motiveerade studenter. Den tredje tolkningen, som är mer kittlande och lockande, är att det är en attitydförändring på gång i den yngre generationen. Det återstår att undersöka om detta är en ny tendens. Det bör också tas med i beaktande att läroplansgrunderna för språkundervisningen reviderades 2004 så att man nu t.ex. starkare betonar muntlig kommunikation än vad man tidigare gjort. Hur kommer detta på sikt ändra de ungas syn på och användning av språk i allmänhet och svenska i synnerhet?

Svenska i högskolestudier och arbetsliv

Den för alla studenter obligatoriska kursen *Akademisk svenska* vid Jyväskylä universitet är planerad så att den förbereder studenterna inför kommande arbetsliv. Vid genomgången kurs får man dessutom ut *språkexamen för statsförvaltningen* som arbetsgivare i många fall kräver av anställda. I den tredje delstudien intresserade vi oss därför närmare för studenternas inställning till att gå kursen och deras tankar om språkbehovet i kommande arbetsliv. Studenterna fick ta ställning till följande påståenden: *Jag skulle delta i kursen även om den inte var obligatorisk, Jag tror att jag har nytta av kursen i arbetslivet, Att studera svenska är viktigt för mig eftersom det kan hjälpa mig i mitt framtida yrke samt Jag vill lära mig svenska eftersom många arbetsgivare efterfrågar svenskkunskaper*. Svaren på dessa frågor matchades med bakgrundsvariablerna ålder, studentexamensbetyg samt fakultet.

Endast 32 % av studenterna svarade att de skulle ha deltagit i kursen *Akademisk svenska* om den inte hade varit obligatorisk (svaren korrelerade med studentexamensbetyg så att de med högre betyg i högre grad svarade att de skulle ha deltagit i kursen än de med sämre betyg). Samtidigt trodde hela 70 % av studenterna att de har *nytta* av kursen i arbetslivet (fakultet var här en signifikant variabel, med ekonomer, samhällsvetare samt idrotts- och hälsovetare som de som trodde de skulle få störst nytta av kursen). Inställningarna till de övriga två påståendena som rörde arbetslivet pekar i samma riktning, med 63 % som ville lära sig svenska för att arbetsgivarna efterfrågar det och 57 % som tyckte att det är viktigt att studera svenska eftersom det kan hjälpa en i det framtida yrket.

Varför är det så få som vill gå kursen *Akademisk svenska*, trots att man tror att det är en nyttig kurs? En förklaring var kort och gott: "Allt obligatoriskt är tråkigt" och de tillade att sådant som är obligatoriskt känns skrämmande. Det är möjligt att svaren på *Jag skulle delta i kursen även om den inte var obligatorisk* skulle ha blivit annorlunda om man omformulerat påståendet. Ordet *obligatorisk* (fi. *pakollinen*) är oerhört laddat i samband med svenskstudier i Finland. Vidare tyckte studenterna att ordet *akademisk* har en tråkig, svår och skrämmande klang. En möjlig och enkel lösning på detta problem skulle vara att helt enkelt ändra namnet på kursen. Det kan också noteras att studenterna generellt har en låg medvetenhet om vad *språkexamen för statsförvaltningen* egentligen innebär och trots att alla lärare informerar om detta i början av kursen verkar studenterna inte se kopplingen mellan kursen och den examen de får och förväntas ha med sig ut i arbetslivet.

Studenterna inser alltså nyttan med kursen, men den yttre motivationen för att gå kursen tycks inte riktigt räcka till. Till sist är det inte heller bara studierna i svenska många studenter vill prioritera bort, utan språkstudier i allmänhet. De skulle kanske hellre vilja ta en extra kurs i molekylärbiologi, programmering eller statsvetenskap i stället för att läsa språk.

Slutord

De studenter som läser på universitetet i början av 2000-talet och som berörs av de språkpolitiska beslut som nyligen fattats, förmedlar på basis av resultaten i denna undersökning en relativt ljus bild av svenskan. Således skulle 70 % ha läst svenska även om det hade varit frivilligt, 60 % studerade gärna svenska och 50 % tyckte det var kul att tala svenska. Det var visserligen inte så många som ofta talar svenska, men 76 % av studenterna angav att de någongång på fritiden följde svenska media. Särskilt positiva till svenska var studenter som läste hälso- och idrottsvetenskap, ekonomi och pedagogik.

Universitetsstudenter befinner sig också i brytpunkten mellan skola och arbetsliv, och resultaten här visade att deltagarna i studien i ganska hög grad var medvetna om att svenska är nyttigt ute i arbetslivet. Det resultat som kanske mest sticker ut är dock studenternas ointresse för att gå den obligatoriska kursen vid universitetet, trots att de ansåg att den är till nytta för arbetslivet. En viktig utmaning för lärare på dessa kurser är att öka studenternas motivation, och då kanske i synnerhet motivationen hos studenterna vid den matematisk- och naturvetenskapliga och IT-fakulteten, som i denna undersökning generellt visade minst intresse för svenska. Avslutningsvis vill vi lyfta fram ett resultat som verkar lovande och det var fyndet att i de fall där ålder spelade roll, så var de yngsta studenterna mer positiva än de äldre. Är det en attitydförändring på gång?

Litteratur

- A Common European Framework of Reference for Languages (CEFR): Learning, Teaching, Assessment. Tillgänglig via: http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/CADRE_EN.asp
- Allardt, Erik (2000) *Vårt land, vårt språk. Kahden kielen kansa*. En attitydundersökning om det svenska i Finland. Suomalaisia asenteita ruotsin kieleen Suomessa. Finlandssvensk rapport nr 35. Helsingfors.
- Elinkeinoelämän keskusliitto (2005) *Työelämän murros heijastuu osaamistarpeisiin. Osaavaa henkilöstöä yrityksiin*. Helsinki.
- Elsinen, Raija (2000) "Kielitaito – väylä Suomen ulkopuoliseen maailmaan." *Yliopistopiskelijoiden vieraiden kielten oppimiseen liittyviä käsityksiä kielikeskusopettajan tulkitsemana*. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 62.
- Meriläinen, Tarja (2004) *Keskisuomalaisten pk-yritysten kansainvälistyminen*. Keski-Suomen työvoima- ja elinkeinokeskuksen julkaisuja B1. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Mustila, Eero T. (1990) *Finska gymnasieelevers motivation för, attityder till och intresse för svenska*. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos. Tutkimuksia 125. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Pöyhönen, Sari & Luukka, Minna-Riitta (red) (2007) *Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta. Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti*. Jyväskylä: Centret för tillämpade språkstudier.
- Språklag och Lag om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003)
- Statsrådets förordning om allmänna riksomfattande mål för gymnasieutbildningen och om timfördelningen i gymnasieundervisningen (955/2002)
- Statsrådets förordning om bedömning av kunskaper i finska och svenska inom statsförvaltningen (481/2003)
- Studentexamensförordningen (766/2004 18§)
- WERA: Statistikcentralen – Utbildningsstyrelsens webb-rapporteringstjänst. <https://www.data.oph.fi/wera/wera>